

Homenatge de la Universitat de Girona a l'intel·lectual espanyol

Jorge Semprún o les espirals de la memòria

XAVIER PLA

Ho va escriure el filòsof i premi Nobel de la Pau Elie Wiesel: «Si els grecs van inventar la tragèdia, els romans, l'epístola, i el Renaixement, el sonet, la nostra generació ha inventat una nova literatura, la novel·la de testimoniatge». (*The Holocaust as Literary Inspiration*). Però, com és sabut, la qüestió del testimoniatge, del seu estatus, de la seva legitimitat, fins i tot la seva pròpia existència, no ha deixat de suscitar polèmiques de tota mena entre historiadors, filòsofs, sociòlegs o crítics literaris, uns debats que apareixen i reapareixen sota diferents formes i en relació amb els diversos esdeveniments que presenta la història contemporània. Sortosament, a aquest debat, la literatura (i no només la novel·la) hi va saber respondre ben aviat produint algunes de les obres més impactants del segle XX: *Si això és un home*, de Primo Levi, *L'espèce humaine*, de Robert Antelme o *Le grand voyage* de Jorge Semprún han de llegir-se essencialment sota aquesta estranya llum negra. I potser es podria dir que aquesta és l'única resposta legítima que tenen els escriptors: el novel·lista francès Georges Perec, per exemple, defensava que la qüestió del testimoniatge no era res més que una qüestió literària, i fins i tot arribava a afirmar que era una qüestió que comprometia tota la literatura publicada després de 1945 (*Les camps et la littérature. Une littérature du XXe siècle*). Per fer evolucionar la novel·la contemporània, per abandonar definitivament els models i les formes narratives de Balzac o de Zola, bé es pot dir que Auschwitz i la dolorosa experiència dels camps de concentració hi han fet més que Joyce i Faulkner plegats.

No hi ha dubte que Jorge Semprún és un dels testimonis més lúcids del segle XX. La seva vida i la seva obra ja formen part de la història del nostre temps. Però al darrere de la figura pública de Semprún, hi ha una sòlida obra literària a l'entorn de la qual s'ha desplegat la «vertiginosa espiral de la memòria» (*Autobiografia de Federico Sánchez*). Hi ha una profunda reflexió sobre l'experiència concentracionària. Hi ha una brillant teorització sobre la novel·la, els límits de la ficció narrativa i la veritat literària. Hi ha un filòsof que ha proclamat la necessitat de pensar les identitats i la qüestió del testimoni. Hi ha un assagista polític que ha intentat reformular la lluita contra tots els totalitarismes. Hi ha un exigent lector de poesia europea. Hi ha, en definitiva, un escriptor que ha fet del llenguatge la seva única pàtria.

Amb la seva incessant reescriptura biogràfica, que és al mateix temps la reconstrucció de si mateix, Semprún ha esdevingut també un autor emblemàtic de la modernitat per la seva constant indagació sobre la identitat. Tota l'experiència viscuda és en Semprún una gran trama novel·lesca perquè està travessada pels avatars de la història. Assumida definitivament la condició d'exiliat, amb la seva adhesió a un bilingüisme elegit i alhora alternat, transformant les seves diverses identitats de la vida real en una elaborada forma autobiogràfica, Semprún culmina en els seus últims llibres diverses dècades de diàleg entre literatura i experiència, entre memòria i oblit, teixint una mena de memòries escrites

col·loqui internacional
jorge semprún
o les espirals de la memòria

Universitat de Girona
Facultat de Lletres
Sala de Graus
25 i 26 d'abril del 2003

Semprún amb
Antoni Tàpies

com a novel·les en què es combinen tots els gèneres literaris, des de l'assaig fins a l'evocació lírica del record. La novel·la contemporània que exemplifica Semprún és híbrida, mimetitzant formalment l'autobiografia, coqueteja amb l'assaig i incorpora modalitats d'escriptura del reportatge, de l'autobiografia o del dietari. D'aquí prové, potser, l'èxit innegable que, en aquests últims anys, estan tenint la novel·la, i el cinema, de guerra i en general totes les obres basades en les experiències dels camps de concentració. Perquè els relats de no-ficció d'aquesta mena plantegen una gran quantitat de problemes teòrics deguts a la peculiar relació que mantenen entre el testimoni i la seva construcció narrativa. Ja passava així en un precedent antic però molt significatiu, silenciada durant molts anys per complexos raons ideològiques que algun dia s'hauran d'explicar: es tracta de l'obra *K.L. Reich* (1946), un clàssic de la novel·la catalana de postguerra i una referència ineludible de l'anomenada literatura concentracionària. El seu autor, Joaquim Amat-Pinella, no s'interessava tant per la seva pròpia anècdota com per arribar a atènyer el bell concepte de «veritat íntima» explicitat en el pròleg. En voler reflectir tot el que va veure i viure a Mauthausen, enfrontant-se, doncs, als que propugnaven que era impossible fer literatura després de l'extermini nazi, Amat-Pinella necessita utilitzar la ficció, elaborar una novel·la, perfectament construïda, tancada i circular, seguint potser el consell d'André Gide, que afirmava sempre que l'única forma d'acostar-se a la veritat es troba en la novel·la.

És la mateixa posició que defensa Jorge Semprún en aquest llibre inoblidable que és *L'écriture ou la vie* (1994), un assaig autobiogràfic ple de referències poètiques en què l'autor es mostra essencialment preocupat per com es pot explicar una veritat tan poc creïble, literalment increïble, com és la dels camps de concentració. Segons Semprún, el repte de l'escriptor és demanar-se com suscitar en el lector la imaginació d'allò que és precisament inimaginable: «Només aconseguiran arribar a la substància, a la densitat transparent, aquells escriptors que sabran convertir el seu testimoni en un objecte artístic, en un espai de creació o de recreació. Només l'artifici del relat aconseguirà transmetre parcialment la veritat del testimoni. Però no és cap excepció: passa el mateix en totes les grans

experiències històriques». Semprún se serveix d'un "jo" literari en primera persona que es nodreix de la seva pròpia experiència, que s'automitifica llibre rere llibre, però que alhora la depassa, i això li permet introduir-hi la imaginació i, per tant, la ficció. Una ficció que ha d'il·luminar la realitat, que ha d'ajudar la realitat a semblar real, i la veritat, a ser versemblant.

Per a la Universitat de Girona, va ser un honor convidar Jorge Semprún a venir a parlar de la seva obra sota l'extraordinària llum de la sala gòtica de la Facultat de Lletres, els passats 25 i 26 d'abril. Lúcid i exigent, i alhora accessible i cordial, Semprún va saber convèncer els assistents que és un dels intel·lectuals europeus que amb més valentia i rigor analitzen el present i el futur històrics. En uns moments de desencís entre els professors de les disciplines humanístiques, fer venir a la universitat un escriptor viu, en ple procés creatiu, va ser un repte i una satisfacció. En una època en què tot sembla que porti a reservar als mitjans de comunicació el monopoli del present, quan totes les veus mediàtiques pretenen que les facultats de lletres s'ocupin només del passat, Semprún va donar una veritable lliçó moral sobre el compromís intel·lectual, sobre com s'han d'explicar els fets i sobre com es pot intervenir en els debats de l'actualitat. ■

Guillem Mollà

D'esquerra a dreta, Xavier Pla, Javier Cercas, Jorge Semprún, Manuel Guerrero i Cales Torner

Xavier Pla és professor de literatura catalana i teoria literària de la Universitat de Girona

asóciate

A CEDRO

TELÉFONO

91 702 19 39
asociados@cedro.org

TELÉFONO

93 272 04 45
cedrocat@cedro.org

SI ERES AUTOR O EDITOR, asóciate a CEDRO, la entidad que gestiona colectivamente los derechos reprográficos de escritores, traductores, periodistas y editores. Todos los años recibirás los derechos económicos por la fotocopia de tus obras y podrás beneficiarte de los servicios que CEDRO pone a tu disposición. La adhesión a CEDRO no requiere el pago de cuotas ni desembolso alguno.

CEDRO
Centro Español de Derechos Reprográficos
Entidad de Autores y Editores
www.cedro.org